

اتاف

قسمت اول

با هدف جایگزینی توسعه انسانی به جای توسعه صرفاً اقتصادی گزارش‌های ارزیابی تأثیرات اجتماعی متعددی در شهرداری تهران تدوین شده است. اما حاشیه رانده شدن نسبی اتاف، باعث محدود شدن اثربخشی و تأثیرگذاری همه جانبه ارزیابی تأثیر شده است. با این حال در این به حاشیه رانده شدن نمی توان جهان بینی های فن سالار و مقاصد سیاسی حامیان پروژه، دولت ها و سازمان های علمی را کاملاً مقصر دانست و سرزنش نمود. ناکامی در حل و فصل تناقضات اساسی نظری مرتبط با اهداف و روش های ارزیابی تأثیر، به ویژه نقش بحث برانگیز پیش بینی در اتاف، از قدرت آن کاسته است. تجربه نگاری اتاف‌های پیشین و سیر رسیدن به وضع امروز؛ نقش مهمی در تصمیمات مدیریت شهری در رسیدن به مسیر پیشرفت خواهد داشت.

ارزیابی مطالعات اتاف در شهرداری تهران

چرا مدیریت شهری باید به اتاف توجه جدی داشته باشد؟

تجربه اتاف

تجربه ۱۳ ساله انجام طرح‌های پژوهشی ارزیابی تأثیرات اجتماعی و فرهنگی (اتاف) در شهرداری تهران نکات قوت و ضعف‌های زیادی داشته است که باید موردبررسی قرار بگیرد.

- ضروری است که ضمن انباشت تجربه این تلاش‌ها، ارزیابی انتقادی جامعی از راه رفته فراهم شود تا زمینه ارتقای این دست مطالعات فراهم شود.
- طی سال‌های گذشته در شهرداری تهران سعی شده است دستورالعمل‌هایی برای اجرای بهتر اتاف تهیه شود، اما هنوز در مورد کیفیت انجام اتاف‌ها، مباحث زیادی مطرح است.

سوالها

• پرسش ارزیابی متنی

0 مطالعات اتاف در شهرداری تهران، به لحاظ کیفیت علمی و روشی، مشارکت عمومی در گردآوری و تحلیل داده ها، دقت در برآورد تأثیرات پروژه و ارائه راه حل ها و پیشنهادات، چگونه هستند؟

• پرسش ارزیابی فرایندی

0 مطالعات اتاف در شهرداری تهران به لحاظ فرایندهای پژوهشی، اداری و سازمانی انجام مطالعه چگونه بوده اند؟

• پرسش ارزیابی اثربخشی

0 میزان اثربخشی مطالعات اتاف در شهرداری تهران، در مرحلهٔ تصمیم برای پروژهٔ شهری تا مرحلهٔ انجام و بهره برداری پروژه، تا چه میزان بوده است؟ مدیران شهری به عنوان کارفرمای پروژه های شهری و پیمانکاران، تا چه حد به راهکارها و جایگزین های مطالعات اتاف توجه داشته اند و نتایج اتاف را در فرایند پروژه وارد کرده اند؟

• پرسش سیاستی

0 چه راهکارها و سیاست هایی برای تقویت کیفیت مطالعات اتاف، بهبود فرایندهای انجام اتاف و ارتقاء اثربخشی اتاف در نظام تصمیمی گیری شهر تهران می توان ارائه کرد؟

بینش نظری

- اتاف صرفاً یک روش فنی تحقیق نیست بلکه رهیافتی به توسعه و پژوهش پیش از توسعه و در حین توسعه و پس از آن است. اتاف، آسیب های توسعه، اهداف توسعه و فرایندهای توسعه را مدنظر قرار می دهد.
- این نظریه به شدت تحت تأثیر تغییر دیدگاه مفهوم توسعه و گسترش مفاهیمی مانند توسعه انسانی، توسعه پایدار و کیفیت زندگی است.
- اقدام توسعه ای که فقط بر اساس بُعد اقتصادی و تولید ثروت باشد و دیگر ابعاد توسعه (ابعاد زیست محیطی، اجتماعی، فرهنگی و سیاسی) را در نظر نگیرد، به ضد خود منجر می شود.

چارچوب تحلیلی

- اتاف خواستار مشارکت همه ذینفعان به ویژه مردم عادی و محلی در تصمیم گیری است. خواستار پایش و نظارت مستمر اجتماعی به اقدامات و برنامه های توسعه است.

- اتاف یک «سیاست پادمان اجتماعی» (پایش و نظارت اجتماعی) است و به همین دلیل باید یک نقش پراتیک و عملی در توسعه داشته باشد و یک مطالعه دانشگاهی و علمی نباشد که صرفاً پیامدها و تغییرات حاصل از پروژه یا برنامه توسعه را گزارش می‌کند.
- 0 این نقش عملی هم با آگاهی‌رسانی به کارگذار توسعه عملی می‌شود و هم با تسهیل مشارکت اجتماعی و قدرت دادن به بی‌قدرت‌تان؛
- اتاف هم وجه جامعه‌شناسی مردم‌مدارانه دارد و هم وجه جامعه‌شناسی سیاست‌گذارانه؛ اما بخش مردم‌مدارانه آن بسیار حیاتی است؛
- 0 از طرفی گروه‌های متکثر مردم را در فرایندی گفتگویی وارد امر پژوهش و جامعه‌شناسی و البته تصمیم‌گیری می‌کند و از طرف دیگر به مدیران و مقامات اجرایی و سیاسی، پیشنهادات سیاستی ارائه می‌کند.
- 0 جامعه‌شناسی سیاست‌گذار بیشتر به مقامات و سیاست‌گذاران نزدیک است
- 0 اما جامعه‌شناسی مردم‌مدار به مردم عادی و بعضاً تحت سلطه و بی‌قدرت نزدیک است و خواستار تغییر جهان به نفع مردم است
- 0 به همین دلیل نیز در تلاقی میدان آکادمی و میدان سیاست ممکن می‌شود؛
- زمان انجام اتاف باید پیش از تصمیم‌گیری برای انجام پروژه باشد تا بتواند فرایند مشارکت همه‌دینفعان در پروژه را تسهیل کند.

نادیده گرفتن اتاف

- رویکرد توسعه‌ای در ایران، برای ابعاد محیطی و اجتماعی طرح‌ها و برنامه‌های توسعه، اهمیت ثانوی قائل بوده است. امر اقتصادی طرح و برنامه‌ها (و اقتصاد سیاسی طرح‌ها و برنامه‌ها) بر امر اجتماعی غلبه داشته است.
- جامعه و اجتماعات انسانی و شرایط زندگی آن‌ها، بیشترین اهمیت در جامعه‌شناسی مردم‌مدار دارد اما هنوز هم در طرح‌ها و برنامه‌های توسعه در ایران، بازدهی اقتصادی در کوتاه‌مدت، در اولویت است.
- در همان زمان پیش از انقلاب و پس از انقلاب نیز، توجه به ابعاد اجتماعی و محیطی طرح‌ها و برنامه‌های توسعه به‌وفور دیده می‌شود اما این توجه به مرحله اجرایی نرسیده است.
- 0 یکی از دلایل آن، ساختار غیر دموکراتیک اجرای طرح‌ها و برنامه‌های توسعه بوده است.
- 0 البته ضرورت فوری به نتیجه اقتصادی رسیدن طرح‌ها و برنامه‌های عمرانی، تمام مباحث اجتماعی را کنار گذاشته است.

اتاف؛ بایدها و الزامات

- صرف تصویب و ابلاغ آیین نامه پیوست اجتماعی نمی تواند به تغییر رویه موجود بینجامد بلکه نیازمند الزاماتی است.
- اتاف باید محمل شنیدن و به رسمیت شناختن صداها و بی باشد که شنیده نمی شود.
- هدف اتاف این است که ملاحظات انسانی و اجتماعی به ویژه گروه ها و اقشار بی صدا در توسعه در نظر گرفته شود
- 0 منافع عمومی، هزینه منافع خصوصی (اقتصاد سیاسی پروژه ها) نشود و نظارت اجتماعی بر تصمیم گیری و اجرای پروژه ها و بهره برداری از آن وجود داشته باشد.
- اتاف یک جامعه شناسی در مورد ابعاد اجتماعی یک پروژه و کار بست نتایج آن توسط عاملان نیست
- 0 بلکه به معنی کنشگری ذینفعان آن است.

فرهنگ اتاف و واقعی شدن آن

- جا افتادن فرهنگ اتاف، به معنی پذیرش مداخله و مشارکت ذینفعان عمومی در توسعه است.
- 0 دیگر نمی توان و نباید با لودر، مردم ناراضی از یک طرح را جمع کرد
- 0 بلکه باید منافع ذینفعان متعدد را در نظر گرفت و تصمیمات منصفانه بر اساس نتایج اتاف گرفت.
- انجام اتاف با تأکید بر اقدام پژوهی ضروری است
- 0 نه اینکه محققان از طرف کارفرما از بالا وارد شده و چند پرسش نامه پر کنند و در دفتر کار به تجزیه و تحلیل داده های پرسش نامه ای بپردازند.
- 0 جذب مشارکت محلی و مردمی و دخالت دادن مردم در امور در فرایند تصمیم گیری، برنامه ریزی و اجرای پروژه ها و برنامه ها، باید هدف اتاف باشد و نتایج اتاف نیز باید منتشر شود.